

CARL DITTERS VON DITTERSDORF'UN 2 NUMARALI RE MAJÖR KONTRBAS KONÇERTOSU ÜZERİNE BİÇİMSEL VE TEKNİK BİR ANALİZ

A FORMAL AND TECHNICAL ANALYSIS OF CARL DITTERS VON DITTERSDORF'S DOUBLE BASS CONCERTO NO.2 IN D MAJOR

Hande TOKGÖZ*

Geliş Tarihi: 24.05.2025
(Received)

Kabul Tarihi: 14.10.2025
(Accepted)

ÖZ: Bu çalışma, Klasik Dönem bestecilerinden Carl Ditters von Dittersdorf'un (1739-1799) 2 Numaralı "Re Majör Kontrbas Konçertosu"nu biçim, teknik ve tarihsel bağlam açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Carl Ditters von Dittersdorf, Klasik Dönem'in temsilcilerinden biri olarak, yaylı çalgılar için yazdığı eserlerle önemli bir yer edinmiştir. Re Majör Kontrbas Konçertosu, hem kontrbas repertuvarının erken örneklerinden biri olması hem de dönemin form ve ifade anlayışlarını yansıtmaları açısından dikkate değerdir. Henle Verlag'ın önsözünde, Dittersdorf'un Re Majör Kontrbas Konçertosu'nun (Mi Majör olarak da anılır) Großwardein'de, 1767 civarında Friedrich Anton Pischelberger (1740-1813) için bestelenmiş olduğu bilgisi yer almaktadır. Döneminde çoğunlukla eşlikçi bir rol üstlenen kontrbas için yazılmış bu konçerto, Dittersdorf'un teknik ve melodik sınırları zorlayan bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Kontrbasın solistik yönünü ön plana çıkaran nadir eserlerden biri olan bu konçerto, 18. yüzyılda kontrbas çalgısının geçirdiği evrimi ve Klasik form anlayışının enstrümantal müziğe yansımalarını gözler önüne sermektedir. Eser, kontrbas icrası ve eğitimi açısından hem tarihsel hem de pedagojik değer taşımaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış; eser analiz edilmiş ve mevcut literatürde konçertonun yer aldığı çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması, Dittersdorf'un Re Majör Kontrbas Konçertosu üzerine yapılmış analizlerin sınırlı olduğunu, genellikle genel değerlendirmeler veya performansa yönelik kısa incelemelerle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, konçertonun hem müzikal hem teknik bileşenlerini ele alarak, kontrbas eğitimi ve performansı alanında önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

* Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı, hande.tokgoz@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0009-0003-8339-178X

Anahtar Kelimeler: Carl Ditters von Dittersdorf, Kontrbas, Konçerto, Analiz, Klasik Dönem

ABSTRACT: This study aims to examine the D Major Double Bass Concerto No.2 by Carl Ditters von Dittersdorf, a composer of the Classical period, in terms of its form, technique and historical context. As one of the late representatives of the classical period, Carl Ditters von Dittersdorf has gained an important place through his works for string instruments. The D Major Double Bass Concerto is notable both for being one of the early examples of the double bass repertoire and for reflecting the period's understanding of form and expression. The preface to the Henle Verlag edition states that Dittersdorf's Double Bass Concerto in D Major (also referred to as E-Dur) was composed for Friedrich Anton Pischelberger (1740-1813) in Großwardein around 1767. Written for the double bass, which mostly played an accompanying role in its period, this concerto demonstrates Dittersdorf's approach pushing technical and melodic boundaries. This concerto, one of the rare works that highlight the soloistic aspect of the double bass, reveals both the evolution the instrument in the 18th century and the reflections of the classical understanding of form on instrumental music. The work holds both historical and pedagogical value in terms of double bass performance and education. The qualitative method was employed in the research; the musical score of the work was analysed and relevant studies in the existing literature addressing the concerto were examined. The literature review shows that the analyses of Dittersdorf's D Major Double Bass Concerto are scarce and usually consist of general evaluations or brief performance reviews. In this context, the study aims to fill an significant gap in the field of double bass education and performance by addressing both the musical and technical components of the concerto.

Key Words: Carl Ditters von Dittersdorf, Double Bass, Concerto, Analysis, Classical Period.

1. GİRİŞ

18. yüzyılın ikinci yarısı, Batı müziğinde hem biçimsel hem de çalgısal anlamda dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönüşüm sürecinde kontrbas, yalnızca orkestra içindeki bas hattını destekleyen bir çalgı olmaktan çıkarak, solo icralarda da kullanılmaya başlanmıştır.¹ Bu bağlamda Carl Ditters von Dittersdorf (1739–1799), kontrbas repertuvarının gelişimine önemli katkılarda bulunmuş bestecilerden biridir. Dittersdorf'un bestelediği “Concerto for Contrabass (Double Bass Concerto) No.1 in E Major”, “Concerto for Contrabass (Double Bass

¹ Paul Brun, *A New History of the Double Bass*, Paul Brun Productions, Villeneuve d'Ascq 1988, s. 103.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2025 Cilt 7 Sayı 2 (79-102)
DOI: 10.47956/bmsd.1704677

Concerto) No.2 in D Major”, “Concerto for Contrabass (Double Bass Concerto) in E flat Major”, “Concerto for Contrabass, Viola and Orchestra”, “Sinfonia Concerto for Viola, Contrabass and Orchestra in E flat Major”, “14 Duets for VI. and Bass”² gibi eserler, bu enstrümanın teknik kapasitesini ve melodik olanaklarını görünür kılarak Klasik Dönem repertuarı içinde özgün bir yer edinmesini sağlamıştır.

Dittersdorf’un kontrbas konçertoları, Klasik sonat formuna uygunluğu, üç bölümlü yapısı ve teknik güçlükleriyle dikkat çekerken, aynı zamanda lirik anlatım açısından da zengin bir yapı sunmaktadır. Eserin ilk edisyonu Franz Tischler tarafından 1938 yılında hazırlanmış,³ ancak bu edisyonun el yazmalarına dayanmaması ve bazı pasajlardaki düzenlemeler nedeniyle eleştirilmiştir.

Konçertonun icrasına ilişkin bir diğer önemli mesele ise kullanılan akort sistemidir. 18. yüzyılda kontrbas çalgısında farklı akort düzenleri kullanılmış; özellikle solo icralarda daha parlak tınlar elde etmek amacıyla transpozisyonel akortlar tercih edilmiştir.⁴ Günümüzde yaygın olarak kullanılan Mi-La-Re-Sol dizilimi yerine, Dittersdorf’un eserlerinde solo icralarda Fa#-Si-Mi-La (solo akort) şeklindeki akort sistemi kullanılmakta; böylece eser çalgı üzerinde Do Majör gibi çalınmakta, ancak Re Majör olarak duyulmaktadır. Her ne kadar günümüzde viyolonsel genellikle Dörtlü Solo Akort Sistemi (Fa#-Si-Mi-La) ile çalınsa da, 18. yüzyılda bu akort sisteminin henüz kullanılmadığı ve yaygınlaşmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu dönemde özellikle Viyana Akort Sistemi (La-Re-Fa#-La), hem tınısal hem de teknik açıdan çalgıya farklı olanaklar sunmuş ve repertuarın icrasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Viyana Akort Sistemi’nin karakteristik özellikleri ile Solo Akort Sistemi arasındaki farkların ayrıntılı biçimde ele alınması; dönemin icra pratiği, çalgı tekniği ve tınısal tercihleri açısından oldukça önemlidir. Söz konusu farklılıkların açıklanması, hem tarihsel bilincin güçlendirilmesi hem de dönemsel yaklaşımların daha doğru anlaşılması açısından gereklidir.

Organolojik açıdan değerlendirildiğinde, 18. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya’da beş telli kontrbasların (*violone*) yaygın olduğu belirtilmektedir.⁵ Özellikle Avusturya ve Güney Almanya bölgelerinde yaygınlaşan Viyana Akort Sistemi (Viennese tuning), dönemin kontrbas veya *violone* icrasına özgü önemli bir

² “Carl Ditters von Dittersdorf”

https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Ditters_von_Dittersdorf (02.07.2025).

³ Bkz. Friedrich Tischler (Ed.), *Concerto for Double Bass and Orchestra No. 2 in D Major by Dittersdorf*, Schott, Mainz 1938.

⁴ Paul Brun, *A New History of the Double Bass*, Paul Brun Productions, Villeneuve d’Ascq 2000, s. 167.

⁵ Leopold Mozart, *Versuch Einer Gründlichen Violinschul*, Lotter, Augsburg 1769, s.10-13.

akort düzenidir. Bu sistem genellikle beş telli, *fretsiz* (perdesiz) ve bağırsak telli bir çalgı için geliştirilmiş olup, pes'ten tize doğru Fa–La–Re–Fa#–La şeklinde akort edilmektedir.⁶ Böyle bir yapı, kontrbasın rezonans gücünü artırarak kadanslarda özgün tını olanakları sunmuştur. Özellikle Re Majör ve La Majör gibi tonalitelere açık tellerin doğal rezonansını destekleyerek hem tınısal zenginlik hem de teknik kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, melodik hatların üçlü aralıklarla oluşturulabilmesi sayesinde icracının pozisyon değiştirme gereksinimi azalmaktadır; bu da dönem eserlerindeki virtüöz pasajların daha rahat çalınmasına olanak tanımaktadır. Dittersdorf'un Re Majör Kontrbas Konçertosu gibi eserler, bu sistemin sunduğu avantajları doğrudan yansıtarak, söz konusu akort düzeniyle derin bir ilişki kurmaktadır.

Dönemin diğer önemli kaynakları arasında yer alan Leopold Mozart'ın "Versuch Einer Gründlichen Violinschule (1769)" adlı eserinde, kontrbasın yalnızca bir eşlik çalgısı değil, aynı zamanda solo icralar için uygun bir çalgı olduğu vurgulanmıştır.⁷ Benzer şekilde Johann Georg Albrechtsberger de "Gründliche Anweisung zur Composition" adlı çalışmasında, kontrbas akort sistemlerine dair teknik bilgiler sunmuş ve çalgının armonik görevlerdeki işlevini açıklamıştır.⁸

Dittersdorf'un kontrbas konçertoları yalnızca teknik açıdan değil, aynı zamanda dönem müziğinin estetik ve çalgısal anlayışını yansıtan özgün eserlerdir. Bu çalışmada, Dittersdorf'un No.2 Kontrbas Konçertosu'nun hem müzikal hem teknik bileşenleri ele alınarak, kontrbas eğitimi ve performansı alanında önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflenmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Carl Ditters von Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu'nun I. bölümünü teknik, biçimsel ve icra pratikleri açısından inceleyen nitel bir araştırmadır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz kullanılmış; bu yöntem aracılığıyla eserin teknik ve biçimsel özellikleri sistematik biçimde çözümlenmiştir.⁹

⁶ Isaline Leloup, "The Viennese Violone: A 'Viennoiserie' with 5 Spices", *KC Research Portal*, 2023, <https://www.researchcatalogue.net/view/1866618/1970792/0/0> (23.06.2025).

⁷ Leopold Mozart, *a.g.e.*, s.56-58.

⁸ Johann Georg Albrechtsberger, *Gründliche Anweisung zur Composition*, 1st Edition, Breitkopf & Härtel, Leipzig 1790, s.421-422.

⁹ Bkz. Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

Eserin analizinde; Klasik Dönem müzik formlarına dair yapısal özellikler, kontrbas tekniğine ilişkin pasajlar ve dönemsel stil unsurları esas alınarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışma aynı zamanda ikincil kaynaklar üzerinden literatür taraması ile desteklenmiş; konuyla ilgili akademik makaleler, tez çalışmaları ve alan yazınına ait inceleme yazıları analiz sürecine dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak, bu yöntemsel çerçeve sayesinde Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu hem yapısal hem de icrasal açıdan çok boyutlu olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, hem icracılar hem de müzik araştırmacıları için eserin anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu üzerine yapılan çalışmalar, hem eserin tarihsel bağlamı hem de teknik icra yönünden önemli bilgiler sunmaktadır. 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar kontrbas ve orkestra için yazılmış konçertoların stilistik gelişimini ele alan Ichim ve Drăgulin (2021), Dittersdorf'un bu eserini Klasik Dönem kontrbas repertuarının temel taşlarından biri olarak değerlendirmiştir. Bu çalışma, dönemin stilistik özelliklerini tanımlarken, Dittersdorf'un konçertosunun biçimsel ve melodik yönleriyle dönemin diğer eserlerinden nasıl ayrıştığını da göstermektedir.¹⁰

Literatürde performans pratikleri açısından değerlendirilen kaynaklar da bulunmaktadır. Laurence Bosch (2014), Dittersdorf'un 2 Numaralı Kontrbas Konçertosu'nun I. bölümünü ayrıntılı biçimde analiz ederek, eserdeki pasajların icrasında karşılaşılan teknik zorluklara dikkat çekmiş ve icracılara yönelik stilistik önerilerde bulunmuştur.¹¹ Benzer biçimde, Eugene Ruiz (2018) ise bu konçertonun genel yapısını değerlendirerek, özellikle solistik partilerin müzikal ifade bakımından taşıdığı önemi vurgulamıştır.¹²

Literatürde, Barok Dönem yay tutuşunun uygulanabilirliği ve kontrbas performanslarındaki etkisi üzerine çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Adolf Meier'in "Konzertante Musik für Kontrabass in der Wiener Klassik" adlı çalışmasında, bu tekniğin özellikle Viyana Klasik Dönemindeki performanslarda nasıl etkili bir araç olarak kullanıldığına dair örnekler verilmektedir. Meier, Barok Dönem yay

¹⁰ Marius Ichim-Silviu Drăgulin, "Evaluation of The Stylistic Path of Authors of Concertos Composed for Double Bass and Orchestra in XVIII–XX Centuries", *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series VIII: Performing Arts*, Vol.13, Issue 62, 2021, s. 113–122.

¹¹ Laurence Bosch, "Dittersdorf's Double Bass Concerto No. 2 – First Movement", *Strad*, Vol. 125, Issue 1493, 2014, s.77.

¹² Eugene Ruiz, "Dittersdorf Double Bass Concerto K172", *Strad*, Vol. 129, Issue 1542, 2018, s.82-85.

tutuşunun, dönemin estetik anlayışına uygun şekilde kontrbas çalımına nasıl katkı sağladığını detaylı bir şekilde açıklamaktadır.¹³

Türkçe literatürde, İsmet Gözdem Şele tarafından 2014 yılında hazırlanan “Carl Ditters von Dittersdorf’un Mi Majör Kontrbas Konçertosu’nun Analiz ve Yorum Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi, Dittersdorf’un Mi Majör Kontrbas Konçertosu’nu analiz etmekle birlikte, bestecinin hayatı, döneminin müzik estetiği ve kontrbas repertuvarına katkıları konusunda kapsamlı bir inceleme sunmaktadır. Bu çalışma, Dittersdorf’un konçertolarının biçimsel özelliklerini ve Klasik Dönem tekniklerini anlamak adına önemli bir referans niteliği taşımaktadır.¹⁴

Tüm bu çalışmalar, Dittersdorf’un Re Majör Kontrbas Konçertosu’nun hem tarihsel bağlamda hem de teknik/müzikal açıdan kapsamlı biçimde değerlendirilebilmesi için temel bir literatür zeminini oluşturmaktadır.

3. CARL DITTERS VON DITTERSDORF RE MAJÖR KONTRBAS KONÇERTOSU NO.2’NİN BİÇİMSEL VE TEKNİK ANALİZİ

3.1. Carl Ditters von Dittersdorf Re Majör Kontrbas Konçertosu No.2 I. Bölüm

Carl Ditters von Dittersdorf’un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu’nun I. bölümü, Klasik Dönem öncesi bestecilerin sıklıkla kullandığı tek temalı *sonat allegrosu* formu çerçevesinde bestelenmiştir. Bu form, Klasik sonat yapısının öncüsü niteliğinde olup *sergi (exposition)*, *gelişme (development)* ve *yeniden sergi (recapitulation)* bölümlerinden oluşmaktadır. Tipik olarak A temasıyla başlamakta, ardından ton değişimlerine uğrayan gelişme bölümü ile devam etmekte ve temaların tekrar edildiği sergi kısmı ile sona ermektedir.

Konçertonun sergi bölümünde piyano tarafından sunulan tema, hem A teması olarak hem de ilerleyen bölümlerde B kısmının temelini oluşturan yapı olarak kullanılmıştır. A teması, Re Majör tonunda net bir şekilde sunulmaktadır ve 1–20. ölçüler arasında dört kısa müzik cümlesine ayrılmıştır: 1–6, 6–9, 10–16 ve 17–20. ölçüler. Bu cümlelerin her biri melodik parçacıklardan oluşmakta ve Klasik Dönem stiline özgü kadanslarla tamamlanmaktadır.

¹³ Alfred Meier, *Konzertante Musik für Kontrabass in der Wiener Klassik: mit Beiträgen zur Geschichte des Kontrabassbaues in Österreich*, 1st Edition, Musikverlag Emil Katzschler, München 1969, s.19-34.

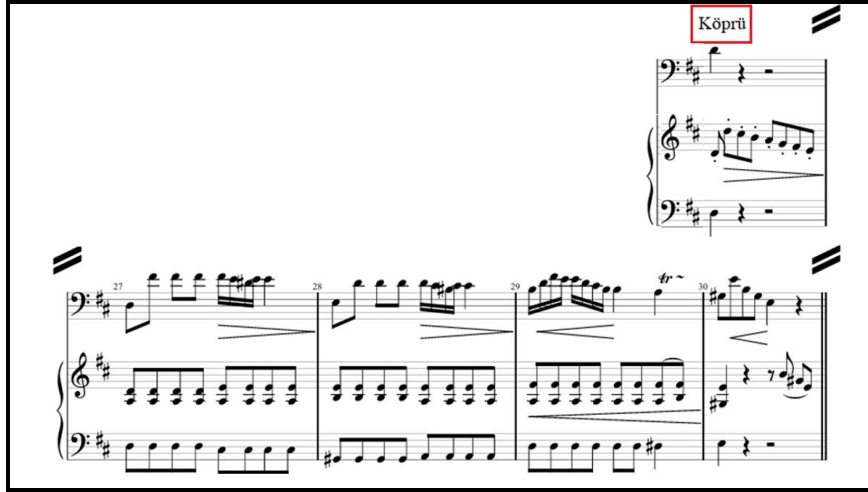
¹⁴ Bkz. İsmet Gözdem Şele, *Carl Ditters von Dittersdorf’un Mi Majör Kontrbas Konçertosu’nun Analiz ve Yorum Açısından İncelenmesi* (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

Şekil 1: I. bölümün 21-26. ölçüleri arasındaki A teması.¹⁵

21. ölçüde, A teması (Şekil 1) bu kez solist kontrbas tarafından icra edilmektedir. Solistin uzun notalarla sunduğu tema, piyanonun kısa motifsel yanıtlarıyla desteklenmektedir; bu etkileşim temanın karakterini zenginleştirmektedir. 26–30. ölçülerde kurulan köprü bölümü, Mi Majör tonuna yönelerek 31. ölçüde başlayacak olan B teması için kadans oluşturmaktadır (Şekil 2).

¹⁵ José Antonio Zapata, *Concierto en Re Mayor*, Public Domain, 2024, s.2.

Şekil 2: I. bölümün 26-30. ölçülerinde yer alan köprü bölümü.¹⁶

31. ölçüden itibaren Si Majör tonundaki B bölümü, A temasının ardılı olarak değerlendirilse de yeni bir melodik karakter taşıması açısından ikinci bir tema hissi uyandırmaktadır. 37. ölçüde La Majör tonuna tam kadansla ulaşılmaktadır (Şekil 3).

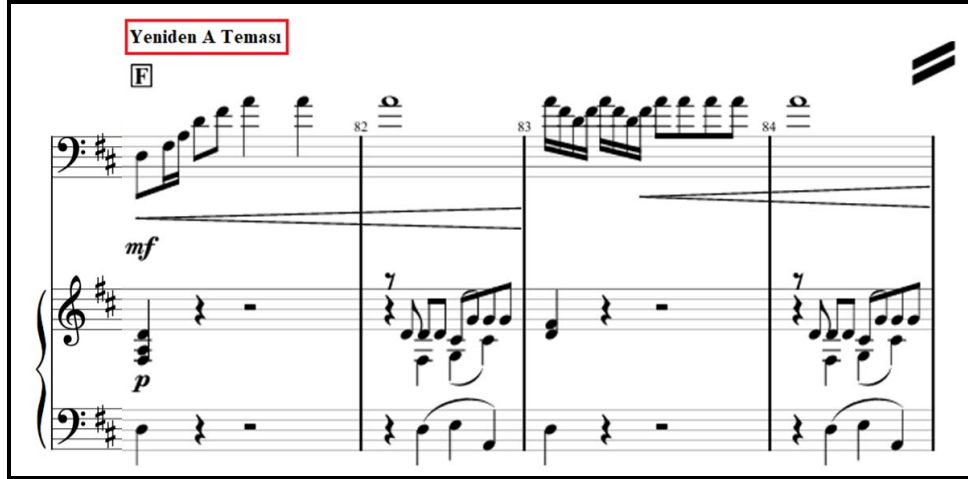
¹⁶ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.2.

Şekil 3: I. bölümün 31-37. ölçülerinde yer alan B teması.¹⁷

İkinci tema Klasik sonat formunun çift temalı yapısını tamamlamadan, 42–47. ölçüler arasında yeniden A temasının müzikal karakterine dönüş yaparak sergiyi tamamlamaktadır.¹⁸ 48–62. ölçüler arasındaki gelişme bölümü, A temasının bir alt yapısını temel almakta ve bu yapı La Majör tonunda geliştirilmeye devam etmektedir. Bu kesim, aynı zamanda gelişme bölümü işlevi görerek modülasyonlar ve tematik varyasyonlarla dramatik yoğunluğu arttırmaktadır. 75–80. ölçülerde kurulan köprü aracılığıyla yeniden sergi kısmına geçilmektedir. 81. ölçüden itibaren A teması Re Majör tonunda tekrar duyurulmaktadır (Şekil 4).

¹⁷ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.3.

¹⁸ İsmet G. Şele, *a.g.t.*, s.96.

Şekil 4: I. bölüm, yeniden duyurulan A teması, 81-84. ölçü.¹⁹

87–91. ölçüler arasında B temasına geçiş için bir köprü daha kurulmakta ve 93. ölçüde bu tema, artık ana ton olan Re Majör’de sunularak sonat yapısının tonal simetrisini sağlamaktadır. 95–99. ölçülerde, daha önce ikinci temaya karşıt karakterde değerlendirilen motif, bu kez Re Majör tonunda yinelenmektedir. Ardından gelen 100–106. ölçüler arasında, solistin kadansına hazırlık yapılmaktadır. Kadans, süslemeli, özgür yapıdaki pasajlarla solistin teknik becerisini ön plana çıkarmaktadır.

İlk temanın sunumu tonik olan Re Majör’de gerçekleşirken, geleneksel Klasik sonat anlayışına uygun biçimde B teması dominant olan La Majör’e yönelmek yerine geçici olarak Si Majör’e taşınmış, ardından yeniden tonik’e dönülmüştür. Otantik (güçlü) kadanslar ve süslemeler ise Barok Dönemin kalıntılarını Klasik forma taşıyan bir özellik olarak görülmektedir.

Teknik açıdan eser, kontrbas repertuvarında oldukça gelişmiş örneklerden biridir. Özellikle yüksek pozisyonlarda çalınan melodik çizgiler, sol elin temiz pozisyon geçişleri yapabilmesini zorunlu kılmaktadır. Çift sesli pasajlar ve arpejler, yay kontrolü ve parmak dizilimi konusundaki ustalığı sınamaktadır. Ayrıca, *staccato*, *legato* ve *arco* tekniklerinin iç içe kullanıldığı pasajlar, icracının yay tekniği konusundaki hâkimiyetini test etmektedir.

¹⁹ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.5.

3.2. Carl Ditters von Dittersdorf Re Majör Kontrabas Konçertosu No.2 II. Bölüm

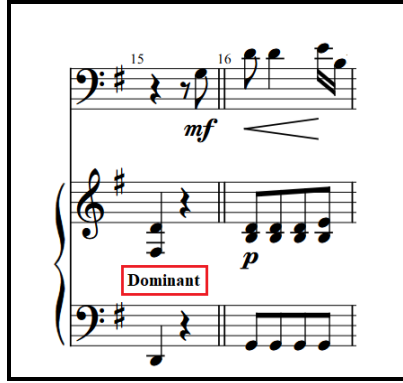
Carl Ditters von Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu'nun II. bölümü, Klasik Dönemin form anlayışına uygun olarak *üç bölmeli şarkı formunda* (A-B-A') yazılmıştır. Bu form, eserin ton merkezi olan Re Majör yerine, subdominant ton olan Sol Majör'de yazılarak tonal açıdan esere kontrast bir ifade kazandırmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: II. bölüm. Sol majör tonundaki giriş kısmı, 1-4. ölçü.²⁰

Eserin ilk kısmı, piyano eşliğinde sunulan lirik karakterli bir tema ile başlamaktadır. Bu temada, piyanonun sol elindeki eşlik biçimi, *Alberti Bass*'i²¹ olarak bilinen, Klasik Dönem'de yaygın olarak kullanılan arpejli bir figürasyon çeşididir. Bu eşlik, temaya yumuşak ve zarif bir karakter kazandırmakta ve dönemin stilistik anlayışını yansıtmaktadır.

²⁰ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.8.

²¹ “*Alberti Bass*: Piyanoda sağ el melodiyi seslendirirken sol eldeki bas partisinin akor kırma yöntemiyle eşlik etmesi. 18. Yüzyılın ilk yarısında Venedikli Domenico Alberti (1710-1740) tarafından önerilen bu homofonik yazıdaki ‘sol el eşliği’ni klasik dönemde birçok besteci kullanmıştır. Terim, daha sonra arpej eşlikli her türlü figür için de kullanılmıştır.” Ahmet Say, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2002, s.26.

Şekil 6: II. bölümde 15. ölçüde Dominant tondaki Kalış'ın ardından gelen kontrbas solosunun 16. ölçüdeki girişi.²²

Temanın 15. ölçüde dominant tona taşınmasıyla birlikte kontrbas, temayı üstlenmektedir (Şekil 6). Bu noktada piyanonun eşlik karakteri değişerek, *Alberti Bass*'ı yerine akorsal bir eşlik yapısına dönüşmektedir. Solist partide tema, piyanoda duyulan ilk haline göre daha süslemeli ve melodik yönden zenginleştirilmiş biçimde sunulmaktadır. Bu durum, Klasik Dönem'deki tematik varyasyon ve süsleme anlayışının bir yansımasıdır. Tematik sunumun ardından, 21. ölçü itibariyle çeken tonuna yönelen bir köprü bölümü başlatılmıştır. Bu köprü, 33. ölçüye kadar sürmekte ve içinde üçlemeli motiflerle ikinci temaya hazırlık işlevi görmektedir. Üçlemeli ritmik yapı, ilk tema ile ikinci tema arasındaki kontrastı yumuşatarak yapısal denge sağlamaktadır. Bu teknik, daha sonraki dönemlerde özellikle Empresyonist bestecilerde de görülmektedir.²³ Örneğin, Claude Debussy'nin (1862-1918) "Première Rhapsodie" adlı eserinde benzer geçiş yapılarına rastlanmaktadır.

²² José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.9.

²³ İsmet G. Şele, *a.g.t.*, s.108.

İkinci Temanın Başlangıcı
Re Majör

I

Şekil 7: II. bölümün 33. ölçüsünde ikinci temanın başlangıcı.²⁴

İkinci tema, Sol Majör'ün dominantı olan Re Majör tonunda ve solist tarafından 33. ölçüde başlatılmaktadır (Şekil 7). Bu tema oldukça kısa süreli olup 37. ölçüde tamamlanmaktadır. Ardından gelen bölümde, tonal merkezden uzaklaşarak tekrar A temasına dönüş için bir köprü kurulmaktadır.

²⁴ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.9.

The image shows a musical score for the A theme's repeat, measures 41-54. The score is in G major and 2/4 time. It features a piano (p) and a solo part with arpeggiated figures. The piano part starts with a forte (f) dynamic and includes a 'rit.' (ritardando) marking. The solo part is marked 'Solo partideki arpejli yapı' and 'A Temasının Tekrarı'. The score includes various musical notations such as arpeggios, triplets, and dynamic markings like mf, mp, p, and f.

Şekil 8: II. bölümün 41. ölçüsünden 54. ölçüye kadar süren A temasının tekrar kısmı.²⁵

A temasının tekrarı, 41. ölçüde Sol Majör kadansıyla duyurulmaktadır. Bu tekrar, ilk sunumdan farklı olarak arpejli bir yapı ile düzenlenmiş olup, melodik karakterdeki değişiklikle dikkat çekmektedir. Ancak piyanoda orijinal yatay yapıdaki melodi korunarak bu zıtlık dengelenmektedir. Temanın bu varyantı, 51.

²⁵ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.10.

ölçüde tamamlanmakta ve ardından 54. ölçüde gelen kısa cümle ile ikinci A kesiti (A') sonlandırılmaktadır.

II. bölümdeki tonal merkez, Re Majör tonunda başlayıp kısa süreli modülasyonlarla si minör ve Sol majöre kaymakta, bu da tema üzerinde varyatif bir atmosfer yaratmaktadır. Bu geçici modülasyonlar, esere biçimsel çeşitlilik ve estetik derinlik kazandırmaktadır. B bölümü, Klasik Dönem'in ölçülü fakat yaratıcı armonik uygulamalarını yansıtan kromatik geçişlerle zenginleşmektedir. Bölümdeki teknik zorluklar, hızlı pasajlardan ziyade ifade gücü, entonasyon hassasiyeti ve yayda denge kurma becerisi ile ilgilidir.

3.3. Carl Ditters von Dittersdorf Re Majör Kontrabas Konçertosu No.2 III. Bölüm

Dittersdorf'un Re Majör Kontrbas Konçertosu'nun III. bölümü, Klasik Dönem form estetiğine uygun bir yapı sunmaktadır. Bu bölüm, *üç bölmeli şarkı formunda* yazılmıştır ve *ritornello* temasının sıkça tekrarlanması ile karakterizedir. Eserin yapısal özellikleri, temaların tekrarı ve kontrastlarla birlikte, Klasik Dönem'in tipik form şemalarına yaratıcı bir yaklaşım sergilemektedir. Bölüm, piyano tarafından sunulan *ritornello* temasıyla başlamakta ve A temasının tekrarları ile şekillenmektedir. Bu temalar, A–B–A' şeması üzerinden ilerlerken, her bir bölümde farklı karakteristik yapılar ortaya çıkmaktadır.

A bölümü, 1-24. ölçüler arasında duyulan simetrik yapısıyla dikkat çekmektedir. İlk sekizlik notalı motiflerle ve güçlü bir ritmik vurguyla başlayan ana tema tekrarlarla zenginleştirilmiştir. 33. ölçüde kontrbas temayı üstlenmiştir ve piyano eşlik konumuna geçmektedir. Burada piyano solist ile aynı temayı çalmaktadır (Şekil 9).

Bölümün A Teması'nın başlangıcı

Eşlik ve solo aynı melodiyi çalmakta

Tema Kontrbas Partisinde

Şekil 9: III. bölümün A temasının 34-48. ölçüleri.²⁶

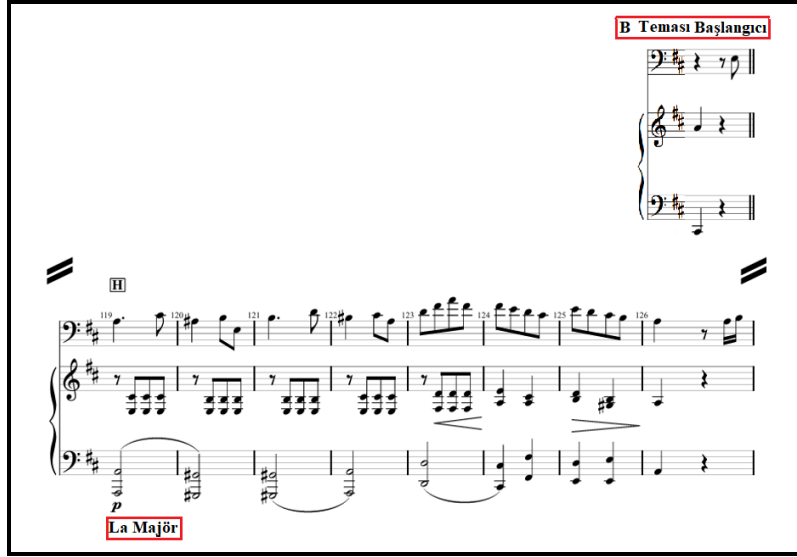
58. ölçüde başlayan köprü bölümü, solistin arpejli yürüyüşleri ve piyanonun dikey akorları ile şekillenmektedir. Bu köprü, 69. ölçüde Mi Majör tonuna kadansla sonlanmakta ve La Majör tonundaki *ritornello* temanın hazırlığını oluşturmaktadır (Şekil 10).

²⁶ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.13.

Şekil 10: III. bölümde 58-69. ölçüler arasında yer alan köprü kısmı.²⁷

Ritornello tema, 69. ölçüde tekrar duyurulmakta ve 77. ölçüde kadansla tamamlanmaktadır. 78. ölçüden itibaren köprü bölümü tekrar başlamakta; bu kez solist arpejlerle, piyano ise senkoplu ritmik yapıyla eşlik etmektedir. 85–100. ölçüler arasında köprü bölümü genişletilmekte ve kalış cümlesine dönüştürülmektedir. 100. ölçüde *ritornello* temanın uzama cümlesi duyurulmaktadır.

²⁷ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.13.

Şekil 11: III. bölümde, 118.-126. ölçülerde yer alan B temasının başlangıcı²⁸

118. ölçüde La Majör tonunda B teması başlamaktadır (Şekil 11). B teması, A temasının aksine daha kısa ve yoğun bir karakterdedir ve 126. ölçüde tamamlanmaktadır. 127–142. ölçülerde köprü bölümü tekrar duyurulmakta ve *ritornello* temanın hazırlığı yapılmaktadır. 142. ölçüde *ritornello* tema tekrar edilerek 150. ölçüde kadansla sonlandırılmaktadır. 150. ölçüden itibaren A kesitine dönüş köprüsü başlamakta ve 163. ölçüde kadansla tamamlanmaktadır.

²⁸ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.15.

Şekil 12: Şekilde A temasının başlangıcı gösterilmektedir. III. bölüm, 163-171. ölçüler.²⁹

A teması, ölçü 163'ten itibaren ilk baştaki haliyle tekrar duyurulmakta ve 187. ölçüye kadar eksiksiz bir biçimde sunulmaktadır. Ancak, ilk kısımdaki uzatma cümlesi atlanarak doğrudan kapanış kesitine geçilmektedir. Kapanış kesiti, solist ile piyanonun kısa ama etkileyici karşılıklı atışmalarıyla şekillenmektedir. Solistin *staccato* pasajları ve piyanonun dominant pedal noktası üzerinde ilerleyen yatay melodik yapısı bu diyaloga katkı sağlamaktadır. 203. ölçünün son sekizliğinde, ilk A kesitindeki uzama cümlesi kapanış işleviyle tekrar duyurulmaktadır. Son ölçülerde, piyanonun paralel akorlarıyla birlikte kontrbasta *oktav pizzicato* uygulaması kullanılarak bölüm güçlü bir şekilde sonlandırılır.

Konçertonun bu bölümü, Klasik Dönem'in simetrik yapı anlayışını ve tonal denge arayışını açıkça yansıtmaktadır. Tematik tekrarlarla uygulanan tonal geçişler, eşlik çeşitliliği ve ritmik öğeler, Klasik Dönemin biçimsel ve stilistik gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmiştir. Bu bölümdeki enerjik ritmik yapı ve teknik zorluklar, kontrbas solistin teknik becerilerini sergileyebilmesine olanak tanırken, orkestral öğelerle zenginleşerek solist ile orkestranın uyumunu pekiştirmektedir. Bölümdeki ritmik çeşitlilik, dans ve halk müziği etkilerini yansıtarak eserin neşeli karakterini vurgulamaktadır. Ayrıca, teknik zorluklar arasında yüksek pozisyon geçişleri, hızlı arpejler ve yay kontrolü gibi unsurlar dikkat

²⁹ José Antonio Zapata, *a.g.e.*, s.18.

çekmektedir. Bu unsurlar, kontrbas solistinin virtüözitesini gösterirken, Klasik Dönem'in estetik anlayışını da pekiştirmektedir.³⁰

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Carl Ditters von Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu, kontrbas repertuvarının erken dönem örneklerinden biri olarak, enstrümanın solistik potansiyelini ortaya koyması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma kapsamında eserin tarihsel bağlamı, biçimsel yapısı ve teknik özellikleri ayrıntılı biçimde incelenmiş; eserin hem dönemsel özellikleri hem de kontrbasın gelişim süreci içerisindeki konumu değerlendirilmiştir.

Öncelikle, konçertonun yazıldığı 18. yüzyıl sonları, kontrbasın bir orkestral altyapı çalgısından solistik bir çalgıya dönüşmeye başladığı bir döneme işaret etmektedir. Dittersdorf'un bu eseri, kontrbas için yazılmış ilk önemli solist eserlerden biri olarak bu dönüşümün somut bir örneğidir. Kompozitörün hem döneminin stilistik özelliklerine bağlı kaldığı, hem de çalgının teknik kapasitesini zorlayan pasajlarla yenilikçi bir bakış ortaya koyduğu görülmektedir.

Bu analiz, Dittersdorf'un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu'nun Klasik Dönem formu ile teknik virtüöziteyi nasıl sentezlediğini göstermektedir. Özellikle kontrbas için yazılmış nadir Klasik Dönem konçertolarından biri olması, eseri repertuar açısından önemli kılmaktadır. Eserin her bölümü belirli teknik zorluklar içermekte olup, bu zorlukların üstesinden gelmek için detaylı bir teknik hazırlık ve doğru yorumlama gerekmektedir. Eserin otantik bir şekilde icra edilebilmesi için, yalnızca modern kontrbas çalma teknikleri değil, aynı zamanda dönemin özgün yorumlama yaklaşımları da dikkate alınmalıdır. Dittersdorf'un müziğinde stilistik unsurların doğru şekilde uygulanması, hem tarihsel doğruluğu hem de estetik bütünlüğü sağlamak açısından büyük bir öneme sahiptir.

Konçertodaki teknik zorlukların aşılabilmesi için, 18. yüzyıl Viyana Klasik stiline uygun bir yorum yaklaşımının benimsenmesi gerektiği açıktır. Bu yaklaşım, eserin bestelendiği dönemin icra pratikleri göz önünde bulundurularak şekillendirilmelidir. Özellikle Viyana Akort Sistemi'nin sunduğu açık tel rezonansları, hızlı geçişlerin, üçlü atlamaların ve yay tekniklerinin daha doğal bir biçimde icra edilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin, I. bölümde yer alan Re Majör tonundaki arpej dizileri, açık Re ve La telleri sayesinde daha parlak bir tını üretmektedir. Aynı şekilde, çift sesli pasajlarda paralel üçlülerin kullanımı, akort sisteminin yapısı gereği daha az pozisyon değişimiyle çalınabilir; bu da teknik olarak eserin daha ergonomik icrasını mümkün kılmaktadır. Dönemin yay teknikleri

³⁰ Bkz. Frederick Neumann, *Performance Practices of the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, 1st Edition, Schirmer Books, New York 1983.

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2025 Cilt 7 Sayı 2 (79-102)
DOI: 10.47956/bmsd.1704677

arasında yer alan *staccato*, özellikle hızlı bölümlerde icra kolaylığı sağlamak ve Klasik Döneme özgü artikülasyon anlayışını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu eserde stilistik doğruluğun sağlanması yalnızca nota bilgisine değil, aynı zamanda dönemin çalgı yapısı, akort sistemi ve icra tarzının bilinçli bir şekilde uygulanmasına bağlıdır.

Dittersdorf'un müziğinde sıkça rastlanan *staccato* notalar ve *legato* geçişler, icracının teknik açıdan üstün olmasını sağlamakla birlikte, eserin dinamik yapısına uygun bir ifade gücüyle çalınmasını mümkün kılmaktadır. Bu tür artikülasyonlar, dönemin müzikal uygulamalarına uygun olarak, genellikle doğaçlama olarak yapılmış ve yay kullanımındaki artikülasyonlarla uyumlu olmuştur.

Dönemin estetik anlayışına uygun olarak, vibratonun kontrollü ve minimum seviyede kullanılması gerekmektedir. Modern kontrbas icracıları, vibratoyu daha yoğun bir şekilde kullanmaya meyilli olsalar da, Dittersdorf'un müziğinde vibratonun kontrollü ve sade bir biçimde uygulanması gereklidir. Bu yaklaşım, 18. yüzyıl müziğiyle uyumlu bir ses estetiği oluşturmakta ve müzikal ifadeyi daha rafine hale getirmektedir.

Eserin teknik zorluklarını aşabilmek için, yay tekniği büyük bir önem taşımaktadır. Konçertonun hızlı bölümlerinde, hafif ve esnek bir yay kullanımı, artikülasyonun netliğini sağlayan kritik bir unsurdur. Yayın esnekliği, çalgıcının geçişlerde daha fazla kontrol sahibi olmasına ve keskin artikülasyonlar yapabilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, "Barok Dönem yay tutuşu" olarak bilinen yay tutma tekniği, özellikle hızlı geçişler, *staccato* pasajlar ve süslemeler gibi teknik gereksinimleri karşılamak için uygulanabilir. Bu tutuş tekniği, yay çubuğunun daha yukarıdan tutulmasını gerektirir ve modern kontrbas çalma tekniklerinden farklı olarak, daha fazla hassasiyet ve kontrol sağlar. Barok Dönem yay tutuşunun müzikal ifade üzerindeki katkısı, özellikle hızlı pasajlar ve süslemelerde daha belirgin bir ses üretimi sağlamak ve performansın Barok Dönem icra pratiklerine uygun olarak icracının doğru yorumlama üzerindeki kaygılarına dayanak oluşturmaktadır.³¹

Modern teknik çalışmalar açısından, Dittersdorf'un pasajlarına benzer yapıları içeren egzersizler, sol el hâkimiyeti ve yay tekniğinin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Özellikle François Rabbath'ın "Nouvelle Technique de la Contrebasse: Méthode en 3 Volumes"³² ve Franco Petracchi'nin "Simplified Higher Technique

³¹ Alfred Meier, *a.g.e.*, s.19-34.

³² Bkz. François Rabbath, *Nouvelle Technique de la Contrebasse: Méthode en 3 Volumes*, Éditions Alphonse Leduc, Paris 1977-1984.

for Double Bass”³³ metotları, konçertonun teknik zorluklarına benzer yapıları içerdiği için bu metotlar oldukça faydalıdır. Rabbath’ın metodu, sol elin pozisyon değişimlerini kolaylaştırarak, çalgıcının daha geniş bir hareket alanına sahip olmasını sağlamakta ve bu da konçertonun hızlı geçişlerinin daha rahat icra edilmesini mümkün kılmaktadır.³⁴ Petracchi’nin metodu ise, yay tekniği ve sol el hareketliliği arasındaki dengeyi kurmada önemli bir kaynaktır ve özellikle hızlı pasajlar için faydalıdır.³⁵

Üst pozisyonlardaki entonasyonun sağlamlaştırılması için Giovanni Bottesini’nin “Grande Méthode Complète de Contrebasse” adlı metodu, özellikle yüksek pozisyonlarda doğru entonasyon çalışmaları yaparak sesin netliğini ve doğru tonlamayı artırmak açısından büyük bir öneme sahiptir.³⁶

Konçertodaki ritmik pasajların hassasiyetini artırmak amacıyla, senkoplu ritim çalışmaları oldukça etkili bir yöntemdir. Bu tür çalışmaları metronom eşliğinde yapmak, müzikal zamanlamanın ve ritmin doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Rabbath’ın ritim egzersizleri, senkoplu ritimlerin doğru şekilde icra edilmesine yardımcı olmak için modern kontrbasçılar tarafından sıklıkla önerilmektedir.³⁷

Eserin stilistik yaklaşımına uygun olarak, Klasik Dönem’in performans pratikleri dikkate alındığında, modern yay tutuşları ve teknikleri daha baskın olmalıdır. Yine de, Barok Dönem’in etkileri ve öğeleri, özellikle tarihsel performans pratiği açısından, eserin doğru bir şekilde icra edilmesinde önemli olabilir. Bu bağlamda, Barok Dönem yay tutuşu, tarihsel doğru bir yaklaşımı benimseyen çalgıcılara, dönemin stilistik gereksinimlerini yerine getirmede yardımcı olabilecek bir teknik olarak daha çok bir referans olabilir.

Dittersdorf’un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu, Klasik Dönem’e ait bir eser olup, Barok Dönem’den sonraki bir dönemi yansıtmaktadır. Bu durum, doğrudan Barok Dönem yay tutuşunun Dittersdorf’un eserine uygulanabilirliğini sorgulamayı gerektirmektedir. Dittersdorf’un 2 Numaralı Re Majör Kontrbas Konçertosu doğrudan Barok Dönem yay tutuşunu gerektirmez, fakat bu tekniğin tarihsel performans pratiği içinde kullanılması, eserin tarihsel bağlamına ve dönemin estetik anlayışına uygunluk açısından bir avantaj sağlayabilir.

³³ Bkz. Franco Petracchi, *Simplified Higher Technique for Double Bass*, 1st Edition, Ricordi, Milan 1993.

³⁴ Bkz. François Rabbath, *a.g.e.*

³⁵ Bkz. Franco Petracchi, *a.g.e.*

³⁶ Bkz. Giovanni Bottesini, *Grande Méthode Complète de Contrebasse*. 1st Edition, Escudier, Paris 1869.

³⁷ Bkz. François Rabbath, *a.g.e.*

Balkan Müzik ve Sanat Dergisi
Ekim 2025 Cilt 7 Sayı 2 (79-102)
DOI: 10.47956/bmsd.1704677

Bu konçertoyu otantik bir şekilde icra edebilmek için, dönemin özgün tekniklerinin ve modern metotların birleştirilmesi gereklidir. Bu kombinasyon, eserin tarihi doğruluğunu ve estetik ifadesini koruyarak, çalgıcının teknik gelişimine katkı sağlayacaktır. Hem kontrbas çalımında hem de müzikal yorumda yüksek bir yeterlilik kazandırarak, Dittersdorf'un eserini en yüksek seviyede icra etmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

ALBRECHTSBERGER, Johann Georg, *Gründliche Anweisung zur Composition*, 1st Edition, Breitkopf & Härtel, Leipzig 1790.

BOSCH, Laurence, "Dittersdorf's Double Bass Concerto No. 2 – First Movement", *Strad*, Vol. 125, Issue 1493, 2014.

BOTTESINI, Giovanni, *Grande Méthode Complète de Contrebasse*, 1st Edition, Escudier, Paris 1869.

BRUN, Paul, *A New History of the Double Bass*, 1st Edition, Paul Brun Productions, Villeneuve d'Ascq 1988.

_____, *A New History of the Double Bass*, 2nd Edition, Paul Brun Productions, Villeneuve d'Ascq 2000.

ICHIM, Mariana-DRĂGULIN, Silviu, "Evaluation of The Stylistic Path of Authors of Concertos Composed for Double Bass and Orchestra in XVIII–XX Centuries", *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series VIII: Performing Arts*, Vol.13, Issue 62, 2021, s. 113–122.

MEIER, Alfred, *Konzertante Musik für Kontrabass in der Wiener Klassik: mit Beiträgen zur Geschichte des Kontrabassbaues in Österreich*, 1st Edition, Musikverlag Emil Katzschler, München 1969.

MOZART, Leopold, *Versuch einer gründlichen Violinschule*, 2nd Edition, Lotter, Augsburg 1769.

NEUMANN, Frederick, *Performance Practices of the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, 1st Edition, Schirmer Books, New York 1983.

PETRACCHI, Franco, *Simplified Higher Technique for Double Bass*, 1st Edition, Ricordi, Milan 1993.

RABBATH, François, *Nouvelle technique de la contrebasse: Méthode en 3 volumes*, Éditions Alphonse Leduc, Paris.

RUIZ, Eugene, "Dittersdorf Double Bass Concerto K172", *Strad*, Vol. 129, Issue 1542, 2018.

SAY, Ahmet, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2002.

ŞELE, İsmet Gözdem, *Carl Ditters von Dittersdorf'un Mi Majör Kontrbas Konçertosu'nun Analiz ve Yorum Açısından İncelenmesi* (Mimar Sinan Güzel

Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

TISCHLER, Friedrich (Ed.), *Concerto for Double Bass and Orchestra No. 2 in D Major by Dittersdorf*, Schott, Mainz 1938.

YILDIRIM, Ali-ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

ZAPATA, José Antonio, *Concierto en Re Mayor*, Public Domain.

İnternet Kaynakları

“Carl Ditters von Dittersdorf”

https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Ditters_von_Dittersdorf (02.07.2025).

LELOUP, Isaline, “The Viennese Violone: A ‘Viennoiserie’ with 5 Spices”, *KC Research Portal*, 2023.

<https://www.researchcatalogue.net/view/1866618/1970792/0/0> (23.06.2025).

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.